

ТЕРОРИЗМ ЯК ЗАГРОЗА МІЖНАРОДНІЙ ТУРИСТИЧНІЙ ІНДУСТРІЇ

Клименко Ольга Анатоліївна - кандидат юридичних наук, начальник відділу МНДЦ з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

Articolul analizează impactul actelor teroriste asupra dezvoltării turismului internațional. Sunt determinate motivele pentru care membrii organizațiilor teroriste contribuie la efectuarea unor acte periculoase din punct de vedere social în locurile de vizite în masă de către turiști. Se oferă recomandări privind definirea măsurilor organizatorice și legale pentru asigurarea securității turiștilor.

Cuvinte cheie: turism, terorism, act terorist; atac terorist folosind un dispozitiv exploziv.

The article analyzes the impact of terroristic acts on the development of international tourism. The reasons, which help members of terroristic organizations to carry out socially dangerous acts in places of interest for tourists, are determined. Recommendations on the definition of organizational and legal measures for the safety of tourists are given.

Key words: tourism, terroristic act, terroristic attack using an explosive device.

В статті проаналізовано впливи терористических актів на розвиток міжнародного туризму. Определены причины, способствующие членам терористических организаций совершать общественно опасные деяния в местах массового посещения туристов. Приведены рекомендации по определению организационно-правовых мер обеспечения безопасности туристов.

Ключевые слова: туризм, терроризм, террористический акт; теракт с использованием взрывного устройства.

Постановка проблеми. Глобальні геополітичні процеси, пов'язані з війнами, терористичними загрозами, негативно впливають на прибутковість туристичної діяльності. Найнебезпечнішим явищем, що стало наслідком незаконної міграції, виділяємо значне збільшення терористичних загроз і атак у всьому світі. Світове співтовариство виявилось неготовим до вказаних викликів, а тому визначення шляхів запобігання терористичним загрозам є одним із ключових завдань, що стоять перед державами в забезпеченні міжнародної безпеки.

Метою статті є визначення організаційних заходів запобігання негативному впливу те-

рористичних актів на розвиток міжнародного туризму для недопущення подальшого руйнування туристичного сегменту світової та вітчизняної економіки.

Стан дослідження. Суттєвий внесок у теоретичну розробку заходів протидії тероризму, у т.ч. й у порівняльно-правовому аспекті, здійснило чимало фахівців у галузі кримінального права та кримінології: Д. Алексеєнко, О. Бантишев, Л. Багрій-Шахматов, В. Грищук, В. Ємельянов, Ю. Іванов, О.Копиленко, Д. Коваль, Т. Короткий, Б. Леонов, В. Ліпкан, В. Лунєєв, В. Репецький, О. Шамара та ін.

Виклад основного матеріалу. У сучасних економіках світу індустрія туризму відіграє важливу роль чинника стабільного зростання добробуту та зайнятості населення. Туристична діяльність приваблює підприємців високим рівнем рентабельності, зростаючим попитом на туристичні послуги та мінімальним строком окупності витрат. На сферу туризму припадає близько 7 % світових інвестицій, кожне 16-те робоче місце, 11 % світових споживацьких витрат тощо, при цьому масштаб і стабільність темпів зростання перетворюють туризм на одну з пріоритетних сфер діяльності, яка, за розрахунками фахівців, тільки у вигляді податків, могла б щороку приносити в державний бюджет України до 4 млрд доларів США [1, с. 22].

Однак упродовж останніх років туристичний бізнес переживає не найкращі часи. Значні зміни світової геополітики призводять до виникнення факторів, що чинять негативний вплив на галузь, уповільнюючи розвиток туризму загалом. У сучасному світі до найбільш шкідливих проявів, що перешкоджають ефективній туристичній діяльності є міжнародні та локальні збройні конфлікти, а також, як наслідок, міжнародна терористична діяльність.

Проблема тероризму вже багато років не втрачає своєї актуальності, негативно впливаючи на безпеку людства. Попри зусилля багатьох держав, спрямовані на боротьбу з тероризмом, його загроза посилюється, поширеність не зменшується, а навпаки, постійно зростає. Це зумовлюється триваючими процесами глобалізації, інтернаціоналізації, а також посиленням впливу міжнародної злочинності [2, с. 6].

На думку європейських науковців, існують дві категорії злочинів туристичної спрямованості: 1) заплановані злочини (такі, як, наприклад, тероризм); 2) злочини, вчинені при наявності такої можливості (іноді з використанням насильства, проти невідомої жертви, і при яких агресор отримує в певній формі економічну, психологічну або сексуальну вигоду) [3].

Так, теракти глобального масштабу призводять до фактичного зупинення надання всіх видів туристичних послуг, а терористичні акти національного рівня значною мірою впливають на зменшення кількості туристських потоків до країни, де вони мали місце, та завдають вели-

чезних збитків економіці цієї країни. Натомість теракти регіонального рівня менше впливають на туристичні об'єкти до країни (місцевості), де вони мали місце, однак їх наслідки є відчутними для цієї сфери. Що ж до локальних терактів, то вони характеризуються переважно незначним впливом на основні показники, однак їх наслідки зумовлюють послаблення у сфері надання туристичних послуг.

Із засобів масової інформації відомо, що лише за останній рік у європейських країнах вчинено цілу низку терактів. Так, 19 грудня 2016 року в центрі Берліна вантажівка в'їхала в натовп людей [4]. 22 березня 2017 року в Лондоні стався теракт біля будівлі парламенту Великобританії – чоловік обстріляв кілька десятків людей [5]. 7 квітня 2017 року в центральній частині м. Стокгольм (Королівство Швеція) вантажівка в'їхала в натовп людей на центральній вулиці. Поліція повідомила про трьох загиблих та постраждалих [6]. 19 квітня 2017 року в центральній частині м. Афіни поблизу банку „Eurobank” здійснено підрив вибухового пристрою [7]. 20 квітня 2017 року на центральній вулиці Єлисейські поля в Парижі зловмисник відкрив вогонь зі стрілецької зброї по поліцейському патрулю [8]. 22 травня 2017 року у Великобританії на стадіоні „Манчестер-арена” (м. Манчестер) терористом-смертником було приведено в дію саморобний вибуховий пристрій, що призвело до загибелі людей [9]. 17 серпня 2017 року в центрі Барселони терорист скерував фургон у натовп перехожих [10].

Унаслідок скоєння резонансних терактів у Франції, ФРН, Великобританії, Швеції безпекова ситуація залишається нестабільною і характеризується зростанням рівня небезпеки терористичного характеру. Висока ймовірність скоєння терактів у місцях масового скупчення людей залишається і в інших країнах світу. Мова йде насамперед про Туніс, Єгипет та Туреччину – найбільш привабливі для туристів країни, де соціально-політична ситуація нестабільна і, як наслідок, небезпечна [11].

Так, 26 червня 2015 року на території готельного комплексу в рекреаційному районі міста Суса-Ель-Кантаві здійснено терористичний акт. На територію готеля з боку пляжа увірвалися озброєні терористи і розстріляли від-

почиваючих, з яких 39 осіб загинуло і стільки ж поранено [12]. 11 квітня 2017 року в Турецькій Республіці в районному центрі Баглар (провінція Діярбакир) пролунав потужний вибух [13].

Таким чином, у світі сформувалися зони підвищеної небезпеки для туристів, що вимагає запровадження заходів безпеки від політикуму країн – донорів туристичних послуг.

З огляду на вказане, констатуємо, що тероризм у сучасних умовах набув форми глобального світового явища, що слугує інструментом злочинного впливу на різноманітні сфери життєдіяльності людини, яка подорожує.

Серед причин, що приваблюють терористичні угруповання до місць масового відпочинку туристів, можна виділити декілька основних. Зокрема, вчинення терактів у найпопулярніших туристичних центрах є одним із найефективніших засобів залякування з метою донесення вимог терористів до засобів масової інформації, а відтак, і до суспільства. Ще однією причиною є економічний та фінансовий аспекти: у багатьох країнах світу туризм – найбільше, а подекуди й основне джерело доходів до бюджету, тому вчинення терактів здатне призвести до дестабілізації економіки такої країни.

У сучасному світі тероризм набув загрозливих масштабів глобальної соціальної і політичної проблеми завдяки високій ефективності впливу на об'єкти злочинних посягань та незначній вірогідності його нейтралізації органами протидії його проявам. Найбільш розповсюдженою формою терористичного акту на сьогодні залишається вчинення такого злочину з використанням вибухових пристроїв.

Явні ознаки цієї категорії терористичних актів характеризуються тим, що дії злочинців, зазвичай, відкриті, демонстративні, з висуненням вимог, погроз, які спрямовані на порушення громадської безпеки, залякування населення або його частини, створення і підтримання страху тощо. Під час розслідування терористичного акту важливо встановити, де було закладено вибуховий пристрій, у якому положенні і де саме перебували потерпілі в момент вибуху, скільки вибухів відбулося тощо. Виходячи з результатів огляду місця події, допитів свідків і потерпілих, судово-медичного дослідження потерпілих й інших наявних у розпо-

рядженні слідства матеріалів, кожне із цих питань потребує висунення відповідних версій. Типових потерпілих від терористичних актів, вчинених шляхом застосування вибухових пристроїв, умовно можна розділити на дві групи. До першої групи слід віднести: службовців урядових закладів, інших державних службовців, працівників правоохоронних органів, осіб, які за своїми переконаннями та особистими якостями були комусь перешкодою (конкурентами), громадських, державних діячів, працівників засобів масової інформації, які володіли небезпечними для когось відомостями тощо. У відношенні таких осіб, зазвичай, можуть проводитися цілеспрямовані терористичні атаки. До другої – звичайних громадян, що перебувають, у тому числі й випадково, на місці вибуху або поруч із ним [14, с. 371].

Однак що основним елементом тактики терористів є не вчинення протиправних дій чи то із застосуванням вибухівки чи в інший спосіб. Основною метою терористів завжди є широкий розголос інформації про вчинення або підготовку теракту, оскільки теракт, що залишився непоміченим, утрачає свій сенс.

Не оминула проблема глобального тероризму й нашу країну. Із засобів масової інформації дізнаємося про загрози вчинення терактів, про надходження повідомлень щодо мінувань вокзалів, метро та інших місць масового перебування людей. У цьому контексті слід згадати, що резонансний теракт 17 липня 2014 року, унаслідок якого над територію Донецької області пасажирський літак Boeing 777 авіакомпанії Malaysia Airlines, що виконував рейс з Амстердама в Куала-Лумпур. На борту літака перебувало 298 людей, усі вони загинули [15].

Оскільки проблема тероризму – явище, притаманне не якійсь окремо взятій країні чи групі країн, а глобалізувалась у межах усього світу, то на сучасному етапі розвитку суспільства ефективність функціонування туристичної галузі залежатиме від того, як окремі держави та міжнародні організації зуміють об'єднати свої зусилля задля протидії тероризму.

Необхідною умовою функціонування сфери міжнародного туризму є наявність відповідної правової бази, здатної гарантувати належний рівень безпеки туризму загалом та без-

пеки життя і здоров'я туристів. Саме зазначене є пріоритетним напрямом політики будь-якої держави в цій сфері та одним із напрямів політики у сфері державної безпеки. Дотримання вимог безпеки – одна з найважливіших умов стабільного розвитку сфери туризму, що контролюється шляхом укладення та ратифікації міжнародних угод, а також забезпечується правоохоронними органами.

Безпрецедентне зростання масштабів тероризму стає причиною посилення співпраці держав у протидії йому й, відповідно, зумовлює важливість наукових досліджень з протидії тероризму у сфері міжнародного права. Міжнародний тероризм – це глобальна проблема, яка потребує адекватної реакції всього міжнародного співтовариства [16].

Світовим співтовариством зроблено глобальні кроки з метою сприяння безпеці туризму, зокрема, прийнято низку міжнародних нормативно-правових актів (Манільська декларація зі світового туризму 1980 року, Хартія туризму та Кодекс туриста 1985 року, Резолюція IX Генеральної асамблеї СОТ (Буенос-Айрес), що стосується спрощення поїздок, а також безпеки та захисту туристів 1991 році, Резолюція XI Генеральної асамблеї СОТ (Каїр) про запобігання організованого секс-туризму 1995 року, Стокгольмська декларація по боротьбі з сексуальною експлуатацією дітей у комерційних цілях 1996 року, Ініціатива «Групи восьми» з безпечного та спрощеного порядку міжнародних поїздок» (SAFTI) 2004 року) [17].

Безпека туристичних подорожей завжди була однією з найважливіших умов їх організації та здійснення. У періоди підвищеної небезпеки інтенсивність поїздок різко знижувалась і навпаки – безпечні умови для мандрівок стимулювали їх розвиток. І нині питання безпеки подорожей знаходяться в центрі уваги учасників міжнародного туристичного співробітництва [18, с. 187].

Висновки. Найбільших економічних втрат від тероризму зазнає індустрія туризму, що виявилася найбільш незахищеною сферою для терористів. З огляду на це, питання боротьби з терористичними організаціями та забезпечення економічної безпеки України, у тому числі й

належного функціонування туристичної галузі економіки як одного з основних джерел надходження іноземних інвестицій у сучасних умовах, дуже тісно взаємопов'язані. Це зумовлено тим основним чинником, що для підготовки та вчинення терористичних актів вибираються переважно місця масового перебування людей та об'єкти критичної інфраструктури, тобто безпосередньо місця відпочинку туристів.

Із глобалізацією туристичної галузі економіки зростає необхідність у впровадженні новітніх систем забезпечення безпеки туристів. Насамперед це стосується туристичних подорожей у країни зі складною соціально-політичною ситуацією, де наявні військові конфлікти та непоодинокі терористичні акти, що можуть становити загрозу для життя і здоров'я туристів. Саме тому одним із чинників прийняття рішення щодо вибору напрямку подорожі та місця відпочинку має бути аналіз криміногенної ситуації в тій чи іншій державі та системи заходів, які вживаються на державному рівні з метою недопущення терористичних проявів і гарантування безпеки туристів. Отже, забезпечення безпекової ситуації потребує посилення заходів координації правоохоронних органів різних держав.

У цьому сенсі особливої уваги потребує проведення відповідної роботи з удосконалення вітчизняного та міжнародного законодавства у сфері безпеки туризму та боротьби з радикально налаштованими терористичними організаціями. При цьому, насамперед слід розробити єдину методику оцінки загроз і ризиків тероризму в країнах та схвалити її на міжнародному рівні. Також необхідними для України є розробка та затвердження критеріїв віднесення місць відпочинку туристів до переліку об'єктів можливих терористичних посягань.

Формування державної антитерористичної політики повинно узгоджуватися з основними положеннями Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [19], зокрема щодо створення безпечних умов перебування туристів в Україні, незважаючи на проведення АТО.

Література

1. Телетов О. С. Особливості та перспективи маркетингу туристичних послуг в Україні / О. С. Телетов, Н. Є. Косолап // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 1. – С. 21–34.
2. Леонов Б.Д. Запобігання тероризму: кримінологічний аспект: моногр./ Б.Д.Леонов. – К.: Видавничий дім «АртЕк»: – 2015. – 435 с.
3. Мария Браш и Витор Родригеш. Влияние преступлений на выбор туристического направления/ Maria Brás e Victor Rodrigues [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.scielo.mec.pt/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1646-24082010000100007.
4. У Берліні вантажівка в'їхала у натовп: поліція каже про теракт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://espresso.tv/news/2016/12/19/u_berlini_vantazhivka_vyikhala_u_natovp_policiya_kazhe_pro_terakt.
5. Теракт в Лондоні: подробиці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/terakt-londone-podrobnosti-1490200944.html>.
6. Теракт у Стокгольмі. Що трапилось [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://espresso.tv/article/2017/04/07/terakt_u_stokgolmi
7. У центрі Афін в банку вибухнула бомба [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1659733-u-tsentrifafin-v-banku-vibukhnula-bomba>.
8. У центрі Парижа сталася стрілянина, є загиблі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://espresso.tv/news/2017/04/20/u_centri_paryzha_stalasya_strilyanyna_je_zagybli.
9. Теракт в Манчестере (2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82_%D0%B2_%D0%9C%D0%B0%D0%BD%D1%87%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B5.
10. Теракт у Барселоні. Усе, що наразі відомо. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gordonua.com/ukr/news/worldnews/-terakt-v-barseloni-vse-shcho-vidomo-na-daniy-moment-203003.html>
11. Тероризм vs туризм [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ptel.cz/2015/04/terrorism-vs-turizm/>.
12. Теракт в Сусе [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D1%80%D1%96%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%B2_%D0%A1%D1%83%D1%81%D1%96.
13. На юго-востоке Турции произошел мощный взрыв [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://strana.ua/news/65132-na-yugovostoke-turcii-proizoshel-moshnyj-vzryv.html>.
14. Протидія терористичній діяльності: кримінально-правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти: монографія / В.В. Белянська, Р.І. Брящей, к.ю.н., проф. О.Ф. Бантишев, д.ю.н., с.н.с. Б.Д. Леонов, д.ф.н., проф. В.В. Остроухов, к.ю.н., доцент Я.А. Соколова, А.В. Селюк, О.А. Клименко, О.М. Чорний, к.ю.н. Т.П. Чубко, к.ю.н., с.н.с. О.В. Шамара / за заг. науковою ред. к.ю.н., с.н.с. О.В. Шамари – Київ.: Видавничий дім «АртЕк»: – 2016. – 450 с.
15. Катастрофа Боїнг-777 над Донбасом: ОБСЄ заявляє про “ознаки вини терористів” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fakty.ictv.ua/ua/index/read-news/id/1521474/>.
16. Кучерук М.М. Протидія тероризму в рамках сучасного міжнародного права: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 “Міжнародне право ” / М.М.Кучерук; Інститут законодавства Верховної ради України. – К., 2017. – 20с.
17. Писаревский Е.Л. Законодательство в области обеспечения безопасности туризма / Е.Л. Писаревский [Электронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.aasp.ru/info/articles/9/119.html>.
18. Сокол Т.Г. Основы туристической деятельности: [підручник] / Т.Г. Сокол – К.: Грамота, 2006. – 264 с.
19. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=249826501>.